

Politične stvari.

Glejmo nazaj, da vidimo naprej!

Ob časih takih, ko se na socialnem in političnem obnebi kažejo črni oblaki in nevarnost žuga, da resnico potlači laž, svoboda sila, civilizacija pa barbarstvo in se pravica vклонiti mora meču, se misleči človek rad ozre v preteklost in pri njej išče tolažbe, poduka in zaupanja za prihodnje čase. In res! Zgodovina svetá daje odgovor na vprašanja, ki jih vznemirjeni človek stavi na previdnost Božjo.

Tak čas je nastopil zdaj, ko so konference v Carigradu pri kraju. Meč in peró mirujeta za malo časa; al na tisoče in tisoče onih ljudi, katerim ni dano gledati v skrivne spletke onih, ki vladajo ljudstva, plahi pričakujejo odgovora na vprašanje: kaj pa bode zdaj?

Vsakdo vé in diplomati to najbolje vedó, da leta 1875. je na majhni zemljici, kateri je Hercegovina imé, na dnevni red se stavilo veliko vprašanje o prihodnosti 80 milijonov Slovanov Evropskih. Vsakdo vé, da tú ne gré za peščico Hercegovincev in Bosnjakov, — oni so le prednja straža temu, kar ima še le priti. — Ti junaki, ki se zoper Turško-Azijatsko barbarstvo niso vzdignili toliko za višo idejo svobode, kakor le za pravice človečnosti, so o prvem navalu Otomanov propali, pa setudi sami ne morejo kmalu rešiti jarma silovitega, ker boj za svobodo nikdar nikoli ni bil že dognan v par letih.

Že dandanes pa je neprecenljive vrednosti to, da vzvišena misel o osvobodnji domovine je prešinila vsa srca Jugoslovanov, in da svetega plamena, ki je zdaj kvišku švignil, tudi potoki prelite krvi ne bodo vgasnili. Ta prikazen je neprecenljive vrednosti; vsaj zgodovina vseh časov je živa priča, da bolja prihodnost prisije le onim narodom, ki se zavedajo, da so. Tako bilo je v stari Greciji, tako v Rimu, — tako je Amerika postala svobodna, tako Nemčija velika.

Najjasnejši dokaz temu pa daje nam današnja Grecija. Leta 1573., ko je Grecija z Venečani mir sklenila, postala je sužnica Turkov. Zibelka Evropske civilizacije propala je barbarizmu; cveteče dežele spremenile so se v puščave, vede in umetnosti prejšnjega časa so otrpnele. 300 let je Grški narod zdihoval pod jarmom krvoločnih Turških paš, ki so kot neusmiljeni vampirji njegovo kri pili. In vseh 300 let molčala je Evropa, držeča se pravila, ki so ga iznašli ljudstev tirani, da vladarjem propada sveta pravica, po kateri tudi legitimni sme z podjarmljenimi narodi gospodariti kakor z živino, ljudi moriti, mesta in vasí požigati, cele dežele razdevati itd.

Večkrat so učenjaki in odlični državniki svetovali, naj se Turek, kot sovražnik vsega kristjanstva, požene iz Evrope. Al brez vspeha! Glas blagega princa Evgena ostal je glas vpijočega v puščavi „svetih pravic vladarjev“, češ, da oni smejo človeka, če tudi je Božja podoba, vpotrebovati, kakor se jim zljubi.

Nemenljiva zasluga gre Ruskemu caru Petru Vélikemu in carici Katarini II. o tem, da sta prva prodrli z blagimi misli človečnosti in pa konec storila onim idejam, ki so na sramoto celi Evropi vladale več stoletij.

Po inicijativi carice Katarine so l. 1774. hrabri Majnoti prikoračili s svojih hribov in pričeli sveti narodni boj, ki je pretrgama trajal nad 50 let, kajti še le 6. svečana leta 1833. je Oton Bavarski kot kralj Grški prijadral v Nauplijo.

(Konec prihodnjič.)

Naši dopisi.

V Gorici 4. febr. — Ni nesreče brez sreče. Pisal sem ni davno, da se je vsled móče posul stari zid pri Kapucinskem vrtu (v južnem delu mesta). To priložnost je porabila mestna gosposka v razširjenje ulice, ki drži proti Tržaški cesti in sedanjemu pokopališču. Odstopili so Kapucini nekaj metrov vrta za 200 gold. in s pogojem, da jim municipij novi zid naredi. Včeraj se je to delo po dražbi oddalo. Ali glavno vprašanje je: Ostanajo li krasne 300letne ciprese? Korenike starih teh dreves namreč so zdaj razkrite — kake 2—3 čevlje nad cesto; med cipresami in cesto bi imel biti tlak za pešce. Komisija izvedencev ima razsoditi, ali bo mogoče, stari kinč mesta ohraniti in združiti ga s potrebnim razširjenjem vožne ceste. — O tej priliki sem slišal tudi, da ne bi imeli Kapucini nič zoper to, če bi jim magistrat sezidal nov samostan na starem pokopališču (kjer se ima sedanja kapela ohraniti in razširiti za dušne potrebe ondašnjega novega mesta, to je, za zdaj ulice proti železnici), proti temu, da bi mu samostansko oskrbníštvo prepustilo sedanji samostan s prostornim vrtom, koder bi se lahko mesto širilo. Jez menim pa, da bi še bolj kazalo, čč. nune Uršulinarice tje doli preložiti, ker njihov preobširni labirint v srcu mesta odpiranje novih ulic zavira. Najspodobniše bi bilo gotovo, da bi prišla na sedanji pokopališčni svet kaka cerkvena naprava. — Ker sem že pri pokopališču, naj še povem, da je oddanje del za novo pokopališče že razpisano. — Prve 3 dni preteklega tedna so bile v poslopji grofinje Matilde Coronini-evke v Rabatišči prav primerne muzikalne in kemiške produkcije na korist Contavalli-evemu sirotišču na Gradu. Hrupni pozivi po ogljih niso nanzanjali teh produkcij; imelo je vse le bolj značaj zasebne družbe. Igrale in pele so se samo dostojne, resne, klasične reči. Udeležili so se godbe in petja med drugimi odlični gospodje in gospé izmed aristokratije. Med poslušavci je bil sosebnó v torek večer cvet tukajšnje gospode in njej na čelu grof Chambord. Glumec, ki se je vse 3 večere sè svojimi kemijskimi studijami izkazoval, bil je g. grof E. C. Umetnije so bile originalne in jako mikavne. — Fabriškim delavcem v Straćicah se je delo in plačilo za eno tretjino skričilo, ker dela zmanjkuje. — Pretekle dni so kazali tukaj nenavadno velikega delfina, ulovljenega v domačem morji — v Trziću. Tehtal je 250 kil. To je dalo nekemu „Isonzovemu“ šaljivcu (!?) priložnost, sestaviti prav surovo in razžaljivo šalo — zadevajočo neko visoko osebo. Nejevolja po mestu zavoljo te pohujšljive breztaktnosti je bila občna. Vsled tega je „Isonzo“ svoj „dovtip“ popravil in preklical.

V Gorici 3. februarija — („Noviški“ dopisnik pro domo. — Dalje.) V zadnjih 2 listih (4. in 5.) „Novic“ sem povedal, kakošnih pravil sem se jez sploh držal v svojih dopisih od leta 1870. do jeseni preteklega leta. Veliko reči sem namreč zamolčal, da nisem mirú kalil. Govoril sem rajši o mestnih zadevah, o laških domačih časnikih, o sklepah našega mestnega starešinstva; poročal o lokalnih dogodkih in vsakošnih malenkostih; govoril o vremenu (!) — samo da se nisem spuščal v notranje homatije naših politiških ali nepolitiških društev. Vse — zavoljo mirú, katerega sem se nadejal tem bolj, odkar je „Soča“ postala skrinja mirú in sprave. Ali — za-me mirú v tej skrinji — bilo ni, kakor bode razvidno iz naslednjih vrst. — Opisal sem v št. 4. in 5. „Novic“ samega sebe, spodobi se zdaj, da pojasnim, kako „Soča“ z „Noviškim“ dopisnikom dela. Popred pa naj še povem, da bi se jez gotovo ne spuščal v ta pojasnovanja, ko bi stale reči, kakor prej. Ali v najno-

srečne naredi, in po svojem velikodušnem srcu privolil je celó v to, da se je cesarstvo njegovo razdelilo na dvoje; dovolil je dualizem.

Al kako pa je danes z žetvijo, ki bi bila morala priti po nadepolni setvi vladarjevi? Kje je „zadovoljnost in sreča vseh njegovih narodov?“

Niso li ta in unkraj Litave predrzni napuh, samopridna nemoralnost, silstvo in nespamet sejali veliko nevoljo in nezadovoljnost, in ali ni popolnem na kant prišel blagostan ljudstev?

Tù sta se Nmec in nemčur, tam pa Magjar in magjaron polastila onih pravic, ki jih je presvitla krona z najboljšim namenom podelila vsem narodom; silovita sistema „pritiskanja na steno“ tako zvanih „interesantnih narodov“ je nadvladala ta in unkraj Litave tako, da tù gospoduje Nmec, tam pa Magjar brez ozira na narodno ravnopravnost in zgodovinsko pravo.

Krivde o današnjem stanju cesarstva, o dosedanjih političnih in gospodarskih grehah, vseh današnjih nadlogah pa nočemo in ne moremo valiti takraj Litave na vse Nemce sploh, unkraj ne na Magjare vse; tù in tam so častne izjeme, ki so nedolžne samopridnosti in častihlepnosti večine svojih sorodnikov, in se dosti hudó pokoré za vse to s tem, da so tudi sami prišli na nič, dospeli do propada vsega, da bodo, kakor mi, morali trpeti vsled tega še dolgo, če se sedanji način nemčurskega in magjarskega „osrečevanja narodov“ ne spremeni naglo in še za časa.

Zadosti je pač že črnih oblakov na nebu, zadosti žalostnih dogodeb, pretečih nevarnosti, sramote in nesreč, klicev na pomoč iz vseh taborov, iz vseh stanov prebivalcev Habsburške monarhije, — toliko jih je že, da bi bilo popolnoma opravičeno, ako bi presvitla krona sama segla vmes, da se na pravo pot spravi, kar se je po zlorabi ustave obrnilo na krivo.

Da! mi in z nami vred milijoni zvestih podložnikov Habsburškega cesarstva smo po britkih skušnjah prišli do živega prepričanja, da se Avstrija tira do propada, ako tako stanje še dalje ostane!

Propadlo državno gospodarstvo, propadanje vsega, rastoča revščina, notranji razpor, zasmehovanje in zasramovanje naših razmer od zunaj, to pa je zadosti strašilnih prikazen, da na tej poti ne izvršuje se blago in pravično geslo „viribus unitis“ presvitlega vladarja.

Nalašč se ogibamo tega, da bi nadrobno razkladali vse to, kako se zdaj narodi v Avstrijsko Ogerski osrečujejo, ker to bi se reklo, še bolj razpraskavati odprte rane, kajti namen tega spisa ni bujskati zoper sedanjo privilegirano sistemo osrečevanja narodov. Al po ušesih nam bučé in pred očmi nam migljajo vsake vrste ostudne stvari, ki tu in tam zmedeno se po zraku sučejo pred našimi očmi, pred očmi vse Evrope. Tu je Giskra s svojimi „trinkgeldi“, bankini in drugi osnovni švindelj, izsesavanje ljudstva, denarni polom brez konca in kraja, Offenheimovi in chabusovi manêvri, Czernatonyev parlamentni škandal, garancije železnicam iz prijaznosti, silni pritisk z davki, dolgovi brez konca, pobratimstvo Magjarskih „soft“ s Turki, „eljen Kossuth!“ in enacih sramot brez konca in kraja!

Ves ta narobe-svet v Habsburški monarhiji mora se odpraviti, odstraniti se mora nesrečna sistema, da narodi ne bodo stali drug nad drugim, ampak drug poleg drugega in v lasti svojih neprikrajšanih pravic brez oviranja po svoje pomagali, da se na kraj brezdna pripeljano cesarstvo reši „z združenimi močmi“ — „viribus unitis“!

Glejmo nazaj, da vidimo naprej!

(Konec.)

Enako grozovito in zverinsko, kakor v glavnem mestu počenjali so Turki po deželah. V Drenopolji so patrijarha Kyrila (Cirila) izvlekli iz kraja, kamor je bežal, ter ga s tremi škofi vred vходу cerkve nasproti obesli. V Nisi se je enaka zgodila nadškofu Atanaziju. Po vsem Turškem so prebivalce, ki so bili brez varstva, morili, ropali in kar se dá grozovito z njimi ravnali.

Kar se je junija meseca 1821. leta godilo po Macedoniji, Epiru in Livadiji, prestrašno je popisovati. Veliko tisoč ljudi so obesli, podavili in poklali. Očetje so usmrtili sami svoje žene in hčere samo zato, da so jih rešili še hujše sramotne sužnosti. V Smirni, kjer je Turška druhal veliko Grkov pomorila, je le nekaj v luki nazočih Angleških ladij zabranilo, da niso bili celó vsi krščanski prebivalci poklani.

Nadškofa Kretiškega in Kandiškega in pa škofa Kanejskega so obesli, veliko kristijanov teh otokov podavili, največ so jih na ostre kole nataknili in tako počasi mučili do smrti.

Najhujša osoda pa je zadela otok in mesto Kios. Po dolgi in hrabri borbi Kioščanov so Turki 16. aprila 1823. leta vzeli mesto; zdajci pa so razsajali ne tako, kakor vojaki, ki pridejo po krvavi zmagi v sovražno deželo, ampak divjali so kot zverine. Vse moške prebivalce so podavili ali poklali, ženske pa, če so se jim po životu vredne zdele, odpeljali v sužnost, ostale pa so pomorili. Otrók so kar po cele rajde skup na vrvi nabrali, potem pa pse ná-nje ščuvali, da so jih strgali, veliko so jih v morje pometali. In mesto z vsemi cerkvami in krasnimi poslopji postalo je razvalina in veliko pogorišče. Po tem pa so se divje druhal razkropile na vse strani po deželi in uganjale povsod, kamor so pridrele, najstrašnejše grozovitosti. Ves otok, ki je bil prej podoben rodovitnemu vrtu, postal je puščava, v kateri so trohneča in gnjijoča trupla poklanih tako okužila zrak, da so se pričele med Turki samimi in pa peščico ostalih prebivalcev kužne bolezni, ki so pobrale mnogo Turkov in skoro vse druge prebivalce. Zgodovinska resnica je, da se je od aprila do junija meseca 1823. l. z otoka Kiosa le kakih 20.000 ljudi rešilo v Psaro, čez 40.000 so jih kot sužnje prignali v Carigrad in Smirno na prodaj, čez 90.000 pa so jih pobili. Ves otok je imel junija meseca istega leta le še 900 prebivalcev. Na javnih trgih so jih takrat toliko v sužnost prodali, da je bilo v Smirni dobiti kristjana za 1 gold. 50 krajc.

Kdo se ne strese groze, komu se ne ježí koža, ko v zgodovini bere take grozovitosti! In kdo more zameriti Rusiji, da je prva pričela konec delati takim strahovitostim! Naj bodo nagibi njeni kakoršni koli, za človeštvo bili so blagoslov Božji; brez Rusije bila bi na Grškem še dandanes groza takošna kakor nekdanj.

Kakor zdaj, tako so dolžili takrat Rusijo samopridstva, češ, da hoče razširiti svojo moč. Ko pa je Grška — to naj povdarjamo še enkrat — po prizadevanji in pomoči Rusije postala svobodna, bilo je to vsem onim oblastim, ki so jej prej vsakoršna diplomatska polena pod noge metale, po volji; pritrdile so tudi one samostojnosti Grške, in tako je prej tako obrekovana Ruska inicijativa, tako ustaja Grška, ki je veljala prej za smrti vredno hudodelstvo, postala državna krepost in pa hvale vredno dejanje.

Ako so tedaj Jugoslovani v zadnjem boji deloma propadli, naj jim je tolažba zgodovina Grške. — Grška je 50 let čakala svojega osvobodjenja, in kakor

Grki, tako bodo tudi Slovani dosegli svoj cilj. Sedaj vneti plamen navdušenosti „za sveti križ in svobodo zlato“ ne bo ugasnil več, dokler trinoštvo ne vzame konec. Kar ves narod resno hoče, česar je navdana celota naroda, temu se ne dá ustavljati; konečno pelje do zmage. Trinog mora, ali hoče ali noče, nazaj v Azijo!

Naši dopisi.

Iz Trsta 11. sveč. — Ker lahonska večina našega mestnega zbora v očeh svojega bližnjega vidi pezdin, bruna pa v svojih ne, zato je volitev g. Nabergoja 5. dne t. m. ovrгла in bode po takem 6. okraj vnovič volil. Za trdno se nadjamo, da bode g. Nabergoj zopet voljen, drugače bi morali reči, da so Magjarski softe unidan okužili okolico s Turško-lahonskim smradom. — Policija naša ima še zmirom noč in dan opravila s tatovi in družimi klateži; Trst je res veliko gnjezdo hudobij. Kranjci, ki sem hodite, ne zaupajte nikomur, ki ga ne poznate! — Zdaj pa še nekaj. 8. t. m. zvečer je parobrod Saturn pripeljal Magjarske softe nazaj iz Carigrada; al kolikor naše mesto policajev ima, vsi so morali na stražo iti, da so mogli Magjarski turčini varno na kolodvor priti, na vseh železniških postajah pa so stražili žandarji, da se jim ni pripetil kak čuden „pozdrav“.

V Gorici 11. febr. — Pust — smrt — cipresse! — Kako neki se te reči med seboj vežejo? In vendar. Naj začnem s cipresami kapucinskimi! Njihova osoda je odločena. Komisija vrtnarjev-izvedencev je izrekla, da jih ni mogoče rešiti; zakaj njih korenike so na eni strani nad cestnim površjem, in, ker tudi novi tlak med drevesi in novim vrtnim zidom ne more biti viši kot cesta, ostale bi vse korenike v zraku. Tako mora tedaj pasti ta stari kinč našega mesta, pasti mora šest 300letnih in 24–26 mlajših cipres, ki jih je bilo lepó videti od vseh strani, od koder je kdo mesto ogledoval; molele so kvišku, kakor zvoniki, ravne, kakor sveče, redno okrožene, kakor umetni cvetlični šopki. Meni je pa še posebno milo poteh cipresah, ker segajo v moj životopis. Začel sem namreč pod njimi svoje študije. Spominjale so me živo na domotožnost, ki se me je lotila v 1. šolskem letu (1836/7), ko sem — rekel bi — pod njimi stanoval, da si sem bil samo nekaj streljajev (20 minut) daleč od rojstnega doma. — Ciprese so v južnih krajih in tudi pri nas nad grobna drevesa. In to me pelje na grob nekega starega znanca vseh starših Goričanov. Pokopali smo pretekli torek (6. februarja) 82 let starega bogosl. profesorja Jož. Fr. Crobatha (tako se je konservativni starček pisal). Rojen na Gorenjskem v Kranji (1795) bil je v tukajšnjem centralnem semenišči profesor sv. Pisma nove zaveze od leta 1822., toda poslednja leta v pokoji. Razen najstarše in najmlajše naše in Isterske duhovščine so vsi Primorski duhovniki njegovi učenci, katerih najstarši imajo že sami svojih 70 in več let. Bil je rajnki priprosto pobožen, ves udan svojemu predmetu, da si nekako enostransk. „Katarina Emerich“ je bila njemu več, kot vse „nemško znanstvo“. Dr. Sepp-a je že pred 25 leti imenoval „iste luridus doctor Bavaricus“. Okoliščine njegove bolezní in smrti potrjujejo, kar je zapisano nad vrati našega pokopališča: „Proborum mors eximia sors“. Želel je umreti v zmyslu sv. Pavla. Ko mu je zdravnik (véren jud) nekaj dni pred smrtjo hotel neko zdravilo (pro forma) zapisati, rekel mu je starček: „ne, ne — gosp. doktor — hvala Vam, da ste me obiskovali in zdravili; ali odsihmal bo ta-le (kazal je na sv. razpelo) moj zdravnik. Molil bom pa tudi za Vas; saj smo vsi sinovi Abrahamovi.“ — Kaj pa pust? No,

tudi o pustu ljudje umirajo. Imeli smo pretekli teden dvoje primerljejev nagle smrti, katerih eden vsaj je s pustom v zvezi. Danes je prva „korsa“ na Travniku; ne vem pa, ali bo letošnja poskušnja bolj srečna ko lanska. — Novo izvoljenega župana dr. Deperisa nam je presvitli cesar potrdil; pretekli ponedeljek je došel dotični telegram z Dunaja. V kratkem bode instalacija.

V Gorici 10. februarja — („Noviški“ dopisnik pro domo. — Konec.) — Iz načina „Sočine“ polemike proti dopisniku „Noviškemu“ — opisanega v štev. 6. „Novic“ in memogredé tudi že v prejšnjih številkah — podaja se dvoje: 1) Priliko svojim napadom moji nasprotniki (v „Soči“) navadno iz trte z vijajo. Ne držeč se reči, za katero gre in zarad katere je bila nastala kaka navskrižnost, lotijo se kar naravnost osebe dopisnikove, na katero nasujejo celó groblje privatnih in vsakošnih reči, ki se med seboj in z resničnim ali dozdevnim razporom vežejo tako, kakor na pr. Soča in Čimboraso, ali pa kakor lanski sneg in letošnji pust. 2) Vsi napadi poslednjega časa izvirajo neposrednje ali posrednje iz precartane — „sloge“ in se na njo opirajo, ž njo opravičujejo. To je prav tako, kakor da bi kdo zahteval: „Ker sem jez židane volje, morajo vsi ljudje z mano piti in peti, gosti ali plesati; če ne, so moji sovražniki“. Za voljo božjo, privoščite nam saj eno malo svobode! Delo naj mojstra hvali. Če je, kar ste stvarili, dobro, mora obveljati — sloge nihče ne uniči; — če pa ni dobro, podere se samo — brez „Noviških“ dopisov. Tako bi rekel modri Gamaliel, ko bi še živel. Jez pa — sè svojo glavo misleč — trdim, da mi je ljubša faktična, resnična sloga brez pisane pogodbe, ko posilna, umetna, pisana, v paragrafe stlačena. Sicer pa mi bode tudi ta po volji, kakor hitro postane faktična, resnična. Taka pa ne postane, dokler ne bode „Sloginega“ glasila prešinjal duh mirú in sprave, dokler ne bode „Sočinim“ pisateljem vodilo brezstrastnost, dostojnost, taktnost; dokler ne izgine izmed njih škandaloljubnost. — Časnik mora pisati o tem in tem, ali — piše naj več o rečeh, ko o ljudéh, in, če že o ljudéh govori, ozira naj se vestno na reči, za katerih voljo vpleta v spis — ljudi. Vsakošno drugo časniško pisarenje iz strasti izvira in strast budí. To sem hotel jez dokazati, ko sem v zadnji (6.) številki „Nov.“ navlašč troje (ondi razloženih) zgledov navedel. Podatek iz omenjenih zgledov je ta: Jez v „Novicah“ na pr. govorim o kandidatih, volitvah, izvoljencih...., iz „Soče“ pa se mi odmeva: Metternich, Favetti, „Neue freie Presse“.... Jez se oziram v Sežano in Tomio, „Soča“ pa v — Trst in Rim! — Tedaj „ad rem“, „Sočina“ gospôda, — „zur Ordnung“! Če ni komu kaj všeč in prav v mojih dopisih, poduči naj me, popravi naj stvar, a naj nikar ne napada „Nov.“ dopisnika, to je, osebe njegove; saj vsak vé, da izraz „Noviški dopisnik“ ali pravo in popolno moje ime — je vse eno. Če pa koga prav veseli, boriti se z mojim imenom, z osebo mojo, naj bode tako uljuden — naj pride na svetlo tudi sè svojim imenom, potegne naj si z obraza naličnik, ne sicer zavoljo mene, ker za me v Gorici naličnikov ni, ampak zavoljo družih, ki naših mož in razmer ne poznajo. Potem — bom znal jez izbrati primerno orožje in strelivo. — Med pojasnila zadevajoča „Sočo“ in „Novice“ sem vpletel tu pa tam tudi marsikaj akademičnega; govoril sem skoz okno tje v svet; menim, da me je, kdor je hotel, razumel. H koncu pa naj še nekaj akademičnih opazek dodam. Kar mene od nekedaj v oči kolje v nekaterih časniških spisih in dopisih, je razno-teri humbug. Piše se včasih veliko več posilno-pri-